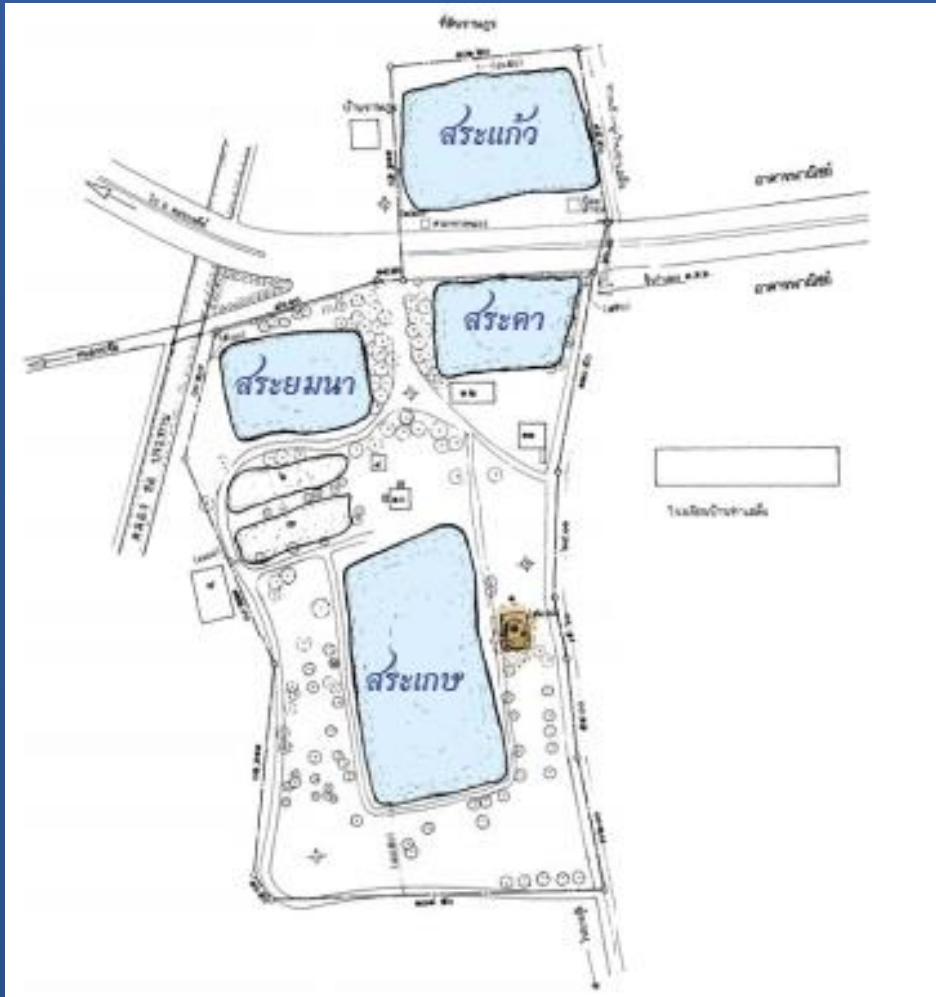

สระศักดิ์สิทธิ์ทงส แห่งเมืองสุพรรณบุรี

แผนผังสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่

- ตั้งอยู่ที่บ้านท่าเสด็จ
ต.สระแก้ว อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี
- ห่างจากตัวเมืองสุพรรณบุรี ประมาณ ๑๘
กิโลเมตร
- ตั้งอยู่ใกล้กับลำน้ำท่าว่า (ลำน้ำสายเก่า
ของแม่น้ำสุพรรณบุรี)
- ประกอบด้วยสระน้ำโบราณรูปทรง
สี่เหลี่ยมผืนผ้า จำนวน ๔ สระ ใน
ปริมาตรเดียวกัน ได้แก่ สระแก้ว สระคา
สระยมนา และสระเกษ
- ปัจจุบันพบสระขนาดเล็กอีก ๒ สระ คือ
สระอมฤต ซึ่งไม่มีกล่าวถึงในเอกสาร
โบราณ จึงอาจขุดค้นใหม่ในภายหลัง

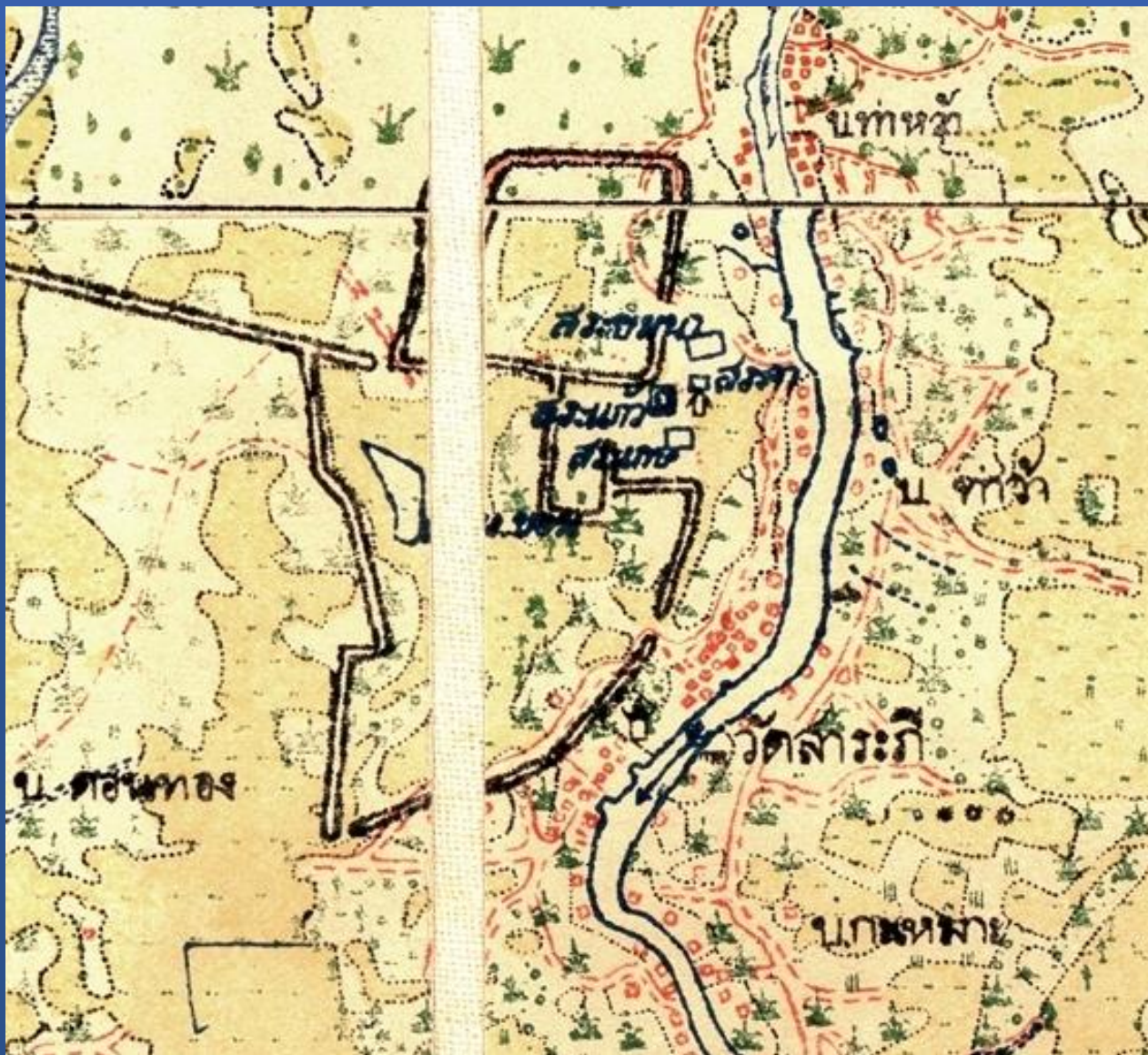
สระคา

สระเกษ

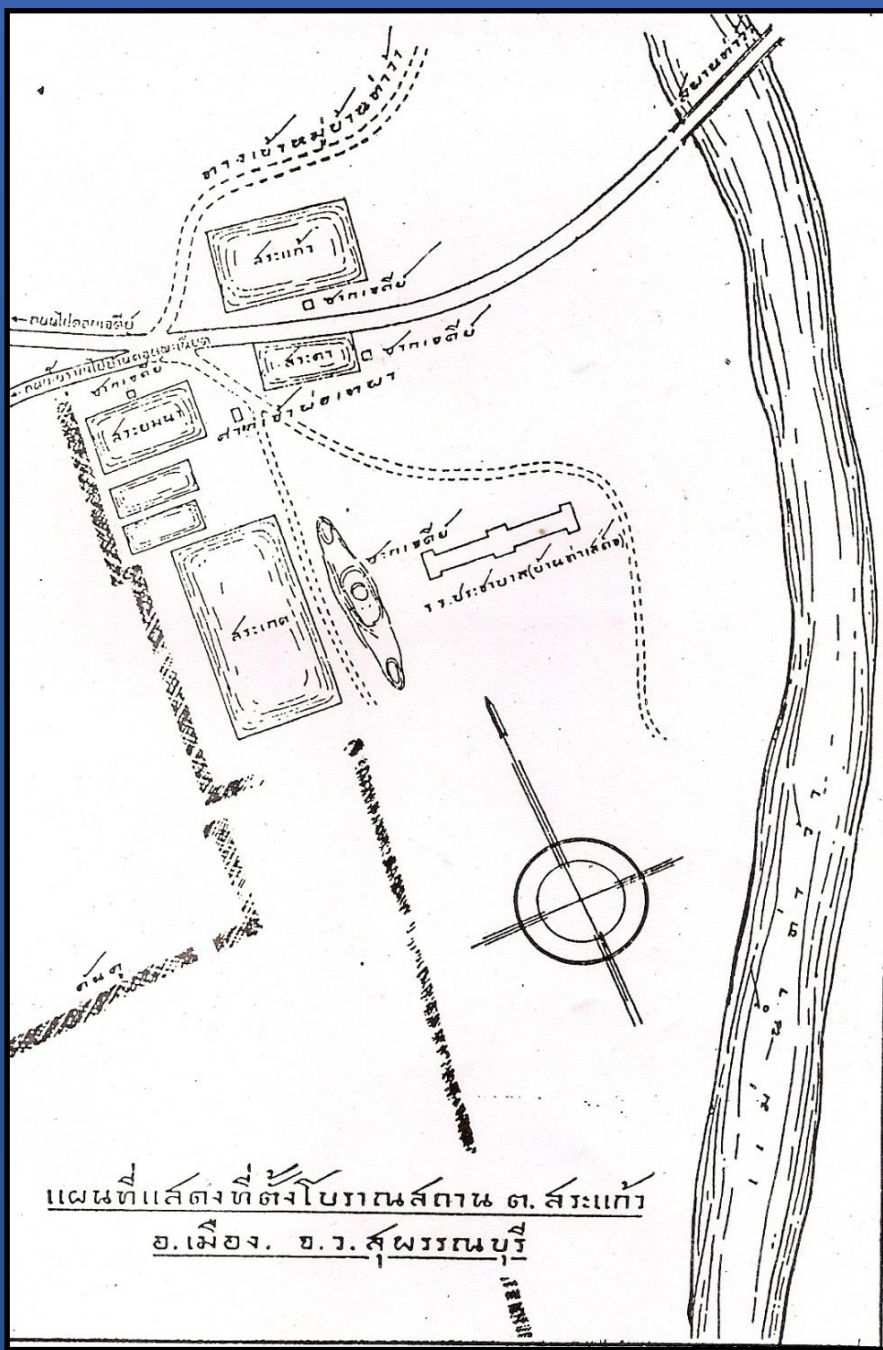

“สระทั้งสี่” ในแผนที่เก่าสมัยรัชกาลที่ ๖ (พ.ศ. ๒๔๖๕ - ๒๔๖๘) (แผนที่มณฑลนครไชยศรี ราชบุรี อโยธยา ต่อกัน)

ที่มา : สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

แผนที่การสำรวจโดยกรมศิลปากร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๒
ที่มา : ตริ อมาตยกุล, “สระทั้งสี่”, *ศิลปากร* 3(1) : 2502

ความสำคัญของสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่

- เป็นแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ตามโบราณราชประเพณี ที่ใช้น้ำจากสระทั้งสี่ เป็น “น้ำทรงพระมูรธาภิเษกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก” ของพระมหากษัตริย์มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา สืบเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ตามความในพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เมื่อครั้งเสด็จประพาสลำน่านมะขามเฒ่า และเสด็จมายังสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๔๕๑
ความว่า ....

....ที่หน้าจะเป็นเทวสถานหรือวัดพราหมณ์ที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งมาแต่สุพรรณเก่า
จึงได้ใช้น้ำนี้เป็นน้ำอภิเษกสืบมาแต่โบราณก่อนพระพุทธศาสนาประดิษฐานใน
ประเทศแถบนี้ มีเรื่องที่เกี่ยวข้องหลายเรื่อง เช่นพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์เป็นเจ้าที่เกิด
ในดอกบัวหรือมาแต่ประเทศอินเดีย อันเป็นเจ้าแผ่นดินที่ ๑ หรือ ที่ ๒ ในวงศ์พระ
อินทร์ที่ครองกรุงอินทปัตถพระนครหลวงเจ้าของพระนครวัด ก่อนพุทธศาสนกาล
จะราชาภิเษกต้องให้มาตักน้ำสี่สระนี้ไปและในการพระราชพิธีอภิเษกต่างๆ ต้อง
ใช้น้ำสี่สระนี้ พระเจ้าสินธพอมรินทร์ พระยาแกรก ราชาภิเษกกรุงละโว้ประมาณ
๑๔๐๐ ปี ก็ว่าใช้น้ำสี่สระนี้ราชาภิเษก พระเจ้าอรุณมหาราชกรุงสุโขทัยจะทำการ
ราชาภิเษกก็ต้องลงมาตีเมืองเหล่านี้ให้อยู่ในอำนาจแล้วจึงตักน้ำไปราชาภิเษก **จึง
เป็นธรรมเนียมพระเจ้าแผ่นดินสยามทุกพระองค์สร้างมูรธาภิเษกแรกเสวย
ราชและตลอดมาด้วยสี่สระนี้...**

- ตามตำราโบราณของพราหมณ์ น้ำสรงพระมูรธาภิเษกจะต้องเป็นน้ำที่มาจาก “ปัญจมหานที” คือแม่น้ำสำคัญ ๕ สายในชมพูทวีป ได้แก่ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำมที แม่น้ำอจิรวดี และแม่น้ำสรภู ซึ่งแม่น้ำทั้ง ๕ ไหลลงมาจากเขาไกรลาส สถานที่ซึ่งศาสนาพราหมณ์และฮินดูถือว่าเป็นที่สถิตของพระอิศวร
- ในสมัยกรุงสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา ไม่พบหลักฐานการนำน้ำปัญจมหานทีในชมพูทวีปมาใช้ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
- สมัยกรุงศรีอยุธยาปรากฏหลักฐานน้ำที่ใช้ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก มาจากน้ำในสระเกศ สระแก้ว สระคา สระยมนา ในแขวงเมืองสุพรรณบุรี เท่านั้น

ในสมัยรัตนโกสินทร์ หลักฐานที่ระบุว่ามีการใช้น้ำจากสระทั้งสี่ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ปรากฏชัดเจนในเอกสารจดหมายเหตุ...

- สมัยรัชกาลที่ ๖ ในจดหมายเหตุพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทร มหาวิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
- สมัยรัชกาลที่ ๙ ในประกาศกำหนดการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในราชกิจจานุเบกษา ตอนที่ ๒๗ เล่ม ๖๗ ลงวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๔๙๓

สมัยรัชกาลที่ ๒ ในจดหมายเหตุพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ความว่า

“...เสด็จสู่มณฑลพระกระยาसनานสฤตย์เหนืออวมพรราชอาสน์ แปรพระพักตร์สู่สิริมงคลที่ค้อาคณีย์ พระยาราชโกษาถวายเครื่องสร้งพระกระยาसनาน พระโหราธิบดี (หลวงโลกที่บ่แทน) ล้นม้องไชย พราหมณ์เป่าสังข์ทกษณาวภู พระยาราชโกษาไชสหัสธาราน่านที่ท่งห้ำ (คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำนครไชยศรี แม่น้ำราชบุรี แม่น้ำเพ็ชร แลแม่น้ำฉเชิงเทรา) ชั่งเจ็ดด้วยน้ำเบญจมหานทีในมชฉิมประเทศ (คือแม่น้ำคงคา ยมนา นที สรรภ แลอจรวดี) และน้ำ ๔ สระ (คือ สระแก้ว สระเกศ สระคา สระยมนา แขวงเมืองสุพรรณบุรี) สรงมรธาภิเษก...”

ตอนที่ ๒๒ เล่ม ๖๒ ราชกิจจานุเบกษา ๗ พฤษภาคม ๒๔๗๓

พระเจ้าอยู่หัวทรงจุกุบเทียบเครื่องนมัสการพระศรีรัตนตรัย สมเด็จพระสังฆราชถวายศีล จบแล้ว เสด็จเข้าในหอพระสุตาดำดยพิमान ทรงเสด็จพัศตร์

(๓๘) เวลา ๓๐.๐๐ - ๓๓.๔๖ น.

พระราชกรณียกิจ กวามมีคุณของเชิญเสด็จไปสู่มณฑล
พระกระษัตริย์

(๓๘) สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกจากหอพระสุตาดำดยพิमान มี
กระบวนเจ้าหน้าที่นำและตามเสด็จไปยังธาดาพระราชมนเทียร ทรง
จุกุบเงินเทียนทองตั้งเวียงเทวดากองทาง แล้วเสด็จไปยัง
มณฑลพระกระษัตริย์ ประทับเหนืออุทุมพรราชอาสน์ เปร
พระพักตร์ดุสิตบุรพา สรงพระมุขภิเษก พระยาไพฑูริย์
ฉิ่งชัย พราหมณ์เมื่อดังนี้ พนักงานแกว่งบัณเฑาะว์ เจ้าพนักงาน
ไรด์หัดสวดอาถรรพ์เจ็ดด้วยน้ำขมิ้นมหาทักษิณมัธยมประเทศ น้ำเบญจ
ตุกของคาในแม่น้ำดำกัญทั้ง ๕ และน้ำ ๕ สระ ในราชอาณาจักร
ไทย ซึ่งเคยแต่งเป็นน้ำสรงพระมุขภิเษกสมเด็จพระมหากษัตริยา
ธิราช เป็นพระราชประเพณีมาแต่โบราณกาล ขณะนั้นพระสงฆ์
ในพระราชพิธีมณฑลเจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงานประโคม

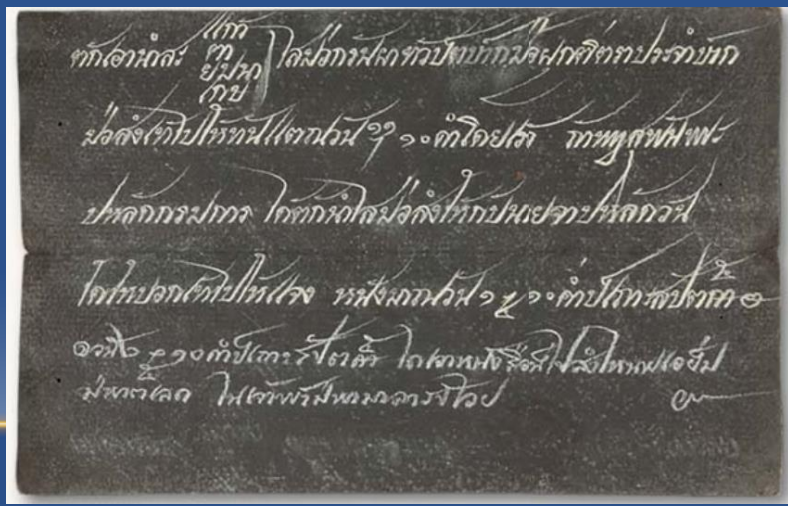
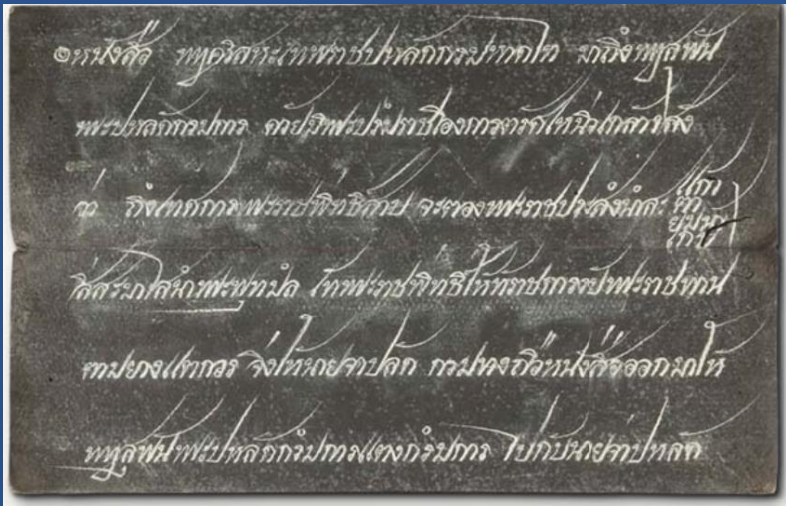
ความสำคัญของสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ (ต่อ)

- น้ำจากสระทั้งสี่ ยังใช้เป็น น้ำในพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ซึ่งกำหนดจัดปีละ ๒ ครั้ง ในช่วงพระราชพิธีตรุษ และพระราชพิธีสารท
- มีหลักฐานปรากฏในใบบอกเมืองสุพรรณ สมัยรัชกาลที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๘๘) แจ้งเรื่องให้ส่งน้ำสระแก้ว สระคา สระยมนา สระเกษ ๔ หม้อ กับหญ้าคามัดหนึ่งมายังกรุงเทพฯ เพื่อใช้ในพระราชพิธีตรุษ

“...ด้วย ณ วันเดือนสี่แรมห้าค่ำปีมะเส็ง สัพคก กำหนดพระราชพิธีกรษ
ขนคองคาออกไปตักน้ำสระแก้ว สระคา สระยมนา สระเกษ ข้าพเจ้าได้แต่งให้หมื่นรองแขวง
กรมการ ทำกับขนคองคาออกไปตักน้ำสระแก้ว สระคา สระยมนา สระเกษ กับหญ้าคามัดหนึ่งเข้ามา
ณ ศาลากลางข้าพเจ้ากรมการได้อาผ้าขาวกรองน้ำใส่หม้อใหม่สระละหม้อมิตราประจำครั้ง
ข้างสี่หม้อกับหญ้าคามัดหนึ่งมอบให้ขนคองคาเจ้าพนักงานคุมหม้อน้ำเข้ามาส่ง ณ กรุงเทพฯ...”

- สมัยรัชกาลที่ ๔ พบเอกสารหลายฉบับกล่าวถึงการส่งน้ำจากสระทั้งสี่ไปยังกรุงเทพฯ เพื่อใช้ในพระราชพิธีตรุษ พระราชพิธีสารท ซึ่งเป็นช่วงเวลายำหนดถือน้ำ เช่น สมุดไทยดำ (พ.ศ. ๒๓๙๘) แจँगกรมการเมืองสุพรรณบุรีให้นายจำปัดมาตักน้ำในสระแก้ว สระคา สระยมนา สระเกษ ไปทำพระราชพิธีสารท

“...ด้วยมีพระบรมราชโองการตรัสเหนือเกล้าสั่งว่า ถึงเทศกาลพระราชพิธีสารท จะต้องพระราชประสงค์น้ำสระแก้ว สระคา สระยมนา สระเกษ สี่สระมาใส่น้ำพระพุทธมนต์ ในพระราชพิธีให้ข้าราชการรับพระราชทานตามอย่างแต่ก่อน...” (อ่านแบบถอดความ)

ในบางรัชสมัยโปรดเกล้าฯ ให้นำน้ำจากสระทั้งสี่ไปใช้ในพระราชประสงค์
อื่นด้วย เช่น

- สมัยรัชกาลที่ ๔ (พ.ศ. ๒๔๐๓) ทรงมีพระบรมราชโองการให้พระยาสุพรรณำน้ำ
จากสระทั้งสี่ ใส่ขวด สระละขวด ปิดปากขวดให้แน่น พร้อมกับนำก้อนดินจาก
สระทั้งสี่มาด้วย นำส่งกรุงเทพฯ เพื่อใช้ใน**พระราชพิธีสมโภชพระบาง**
- สมัยรัชกาลที่ ๔ (พ.ศ. ๒๔๐๙) ทรงมีพระบรมราชโองการให้พระยาสุพรรณ และ
กรมการเมืองนำส่งน้ำจากสระทั้งสี่ไปยังกรุงเทพฯ เพื่อ**เป็นน้ำสร่ง น้ำเสวย**
ปรากฏหลักฐานในสมุดไทย จ.ศ.๑๒๒๘ เลขที่ ๑๔๗ ว่า

“ สำนักรา เจ้าพระยาจักรีฯ มาถึงพระยาสุพรรณ กรมการเมืองสุพรรณ
ด้วยมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า จะต้องพระราชประสงค์
น้ำสระแก้ว สระคา สระยมนา สระเกต มาไว้สำหรับใช้เป็นน้ำสร่ง น้ำเสวย
และในพระราชพิธีตรุษ พระราชพิธีสารท จึงโปรดเกล้าฯ ให้ขุนญาณโยค
ขุนศรีสำคร กรมไพร่ ๒ ขุนยอดศักดิ์ กรมช้าง ๑ ๓ คน ออกมาตัก
น้ำ ๔ สระ... ” (อ่านแบบถอดความ)

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงให้ความสำคัญ และเอาพระทัยใส่เกี่ยวกับสรรค์ศิลปะแห่งนี้มากพอสมควร ปราบปรามเอกสารโปรดเกล้าฯ ให้ข้าหลวงออกไปกำกับดูแลการตักน้ำด้วย

และใน พ.ศ. ๒๓๙๕ มีการร้องเรียนว่ามีสัตว์ต่างๆ เช่น ช้าง ม้า โค กระบือ ลงไปลุยน้ำในสระจนชุ่ม ไม่ใสสะอาด จึงโปรดเกล้าฯ ให้ขุนคองคาขุดลอก สระ และทำเขื่อนไม้กั้นรอบสระ

ปีต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างศาลเทพารักษ์และสร้างปราสาทที่สระทั้งสี่ แต่การดังกล่าวล่าช้า จนในปี พ.ศ. ๒๓๙๗ จึงได้มีหนังสือสั่งการเร่งรัดอีก

ขุนคองคา : ผู้ดูแลรักษาสระทั้ง ๔

- ด้วยความสำคัญของสระทั้งสี่ ที่เป็นสระน้ำสำคัญมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา จึงน่าจะมีการแต่งตั้งผู้ดูแลสระมาแต่ครั้งนั้น แต่ยังไม่พบหลักฐานอ้างอิง
- ในสมัยรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ ๓ และ รัชกาลที่ ๔ พบเอกสารจดหมายเหตุกล่าวถึง “**ขุนคองคา**” ว่าเป็นผู้ดูแลรักษาสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ มีเลขในสังกัดจำนวนหนึ่งในเขตชุมชนโดยรอบช่วยดูแลรักษาสระแห่งนี้
- สมัยรัชกาลที่ ๕ ตำแหน่งนี้ยังคงมีอยู่ และน่าจะสืบเนื่องลงมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๗ จึงได้ยุบเลิกตำแหน่งนี้ไป

การขุดศึกษาทางโบราณคดีที่สระศักดิ์สิทธิ์ทั้ง ๔

...ที่สระนั้นมีสัญญาณต่าง ๆ อยู่อย่างไม่เป็นระเบียบ ตรงทางขึ้น
ไปถึงที่สระคาก่อน สระยมนาอยู่ข้างเหนือ สระแก้วอยู่ตะวันตก
เกือบจะตรงกับสระคา สระเกษอยู่ข้างใต้แนวเดียวกับสระแก้ว
แลเห็นปรากฏว่าเป็นสระที่ขุด **มีเจดีย์**ซึ่งว่ามีพระรูป๑ โไล่เลียง
เอาชื่อไม่ได้ **ไปก่อเสริมฐานของเก่าที่สระคาแห่งหนึ่ง สระ**
ยมนาแห่งหนึ่ง **ที่สระแก้วเป็นศาลเจ้าที่ซึ่งสำหรับบวงสรวง**
ก่อนตักน้ำสรง แต่ที่สระเกษนั้นมีคันดินสูง **จะเป็นเจดีย์หรือ**
มณฑปซึ่งถูกแก้แต่ไม่สำเร็จ...

สระแก้ว

← สระคา

สระยมนา ▶

↑ สระเกษ

ลำน้ำท่าจั่ว

ร่องรอยของเจดีย์ประจำสระแก้ว สระคา และสระยมนา นั้น ถูกทำลายจนไม่เหลือร่องรอย ทั้งจากการลักลอบขุด การปรับพื้นที่ การวางท่อระบายน้ำบริเวณทิศใต้ของสระแก้ว และการสร้างถนนทางด้านทิศตะวันออกของสระคา เหลือเพียงร่องรอยของเจดีย์ประจำสระเกษที่ตั้งอยู่บนเนินดินเท่านั้น

การขุดค้นทางโบราณคดี

- หลุมขุดค้นที่ 1 ขนาด 2 × 2 เมตร จำนวน 1 หลุม บริเวณมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของสระแก้ว
- หลุมขุดตรวจที่ 1 ขนาด 1 × 8 เมตร จำนวน 1 หลุม บริเวณด้านยาวทิศเหนือของสระยมนา
- หลุมขุดตรวจที่ 2 ขนาด 1 × 12 เมตร จำนวน 1 หลุม บริเวณด้านยาวทิศใต้ของสระแก้ว

งานขุดแต่งโบราณสถาน

- ขุดแต่งเนินดินโบราณสถาน บริเวณด้านยาวทิศตะวันออกของสระเกษ เพื่อตรวจสอบโครงสร้างโบราณสถานก่ออิฐบนเนินดินเจดีย์

ชั้นดินทางโบราณคดี

หลุมขุดค้นใกล้กับสระแก้ว

(2)

(1)

ชั้นดินหลุมขุดตรวจข้างสระยมนา พบเศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง จากแหล่งเตาผลิตเตาแม่ น้ำน้อย จังหวัดสิงห์บุรี ราวพุทธศตวรรษที่ 22 -23 ในชั้นการขุดลอกสระ

ชั้นดินทางโบราณคดี

หลุมขุดตรวจข้างสระแก้ว

เนินเจดีย์ข้างสระเกษ

เจดีย์ด้านบนสร้างราว พ.ศ. 2491(?)

- ร่องรอยฐานอาคารก่อเป็นฐานสี่เหลี่ยมไม่สามารถระบุความกว้างของโบราณสถานได้ มีความยาวประมาณ 6 เมตร (ในแกนทิศเหนือ-ใต้) และมีหลังคา เพราะพบกระเบื้องกาบกล้วยทั้งตัวผู้และตัวเมีย

- นาย ช้อน แก้วไพรงาม อายุ 95 ปี ราษฎรที่บ้านท่าเสด็จ ให้ข้อมูลว่า “ตอนลุงอายุ 20 ปี ได้เห็นเป็นอาคารก่อผนังอิฐเป็นห้องโถงเข้าไปได้ มีช่องเข้าทางเดียว ด้านตะวันตก หันหน้าไปทางสระเกศ ด้านในไม่แน่ใจว่ามีพระพุทธรูปไหม่”

กระเบื้องหลังคาดินเผา

กระเบื้องดินเผา

ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยชามที่สำรวจพบบริเวณสระศักดิ์สิทธิ์

เศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง

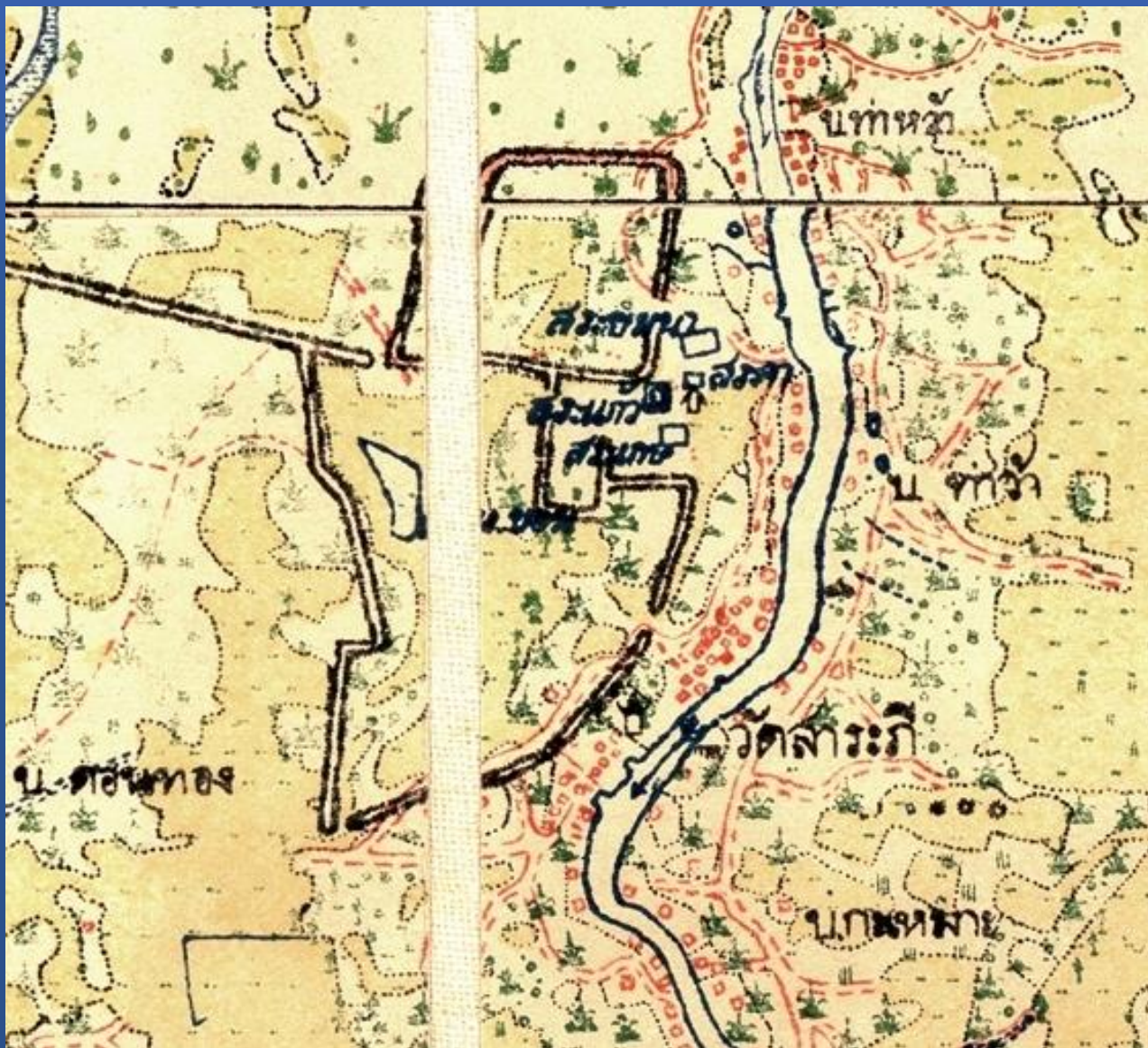
ไม่สามารถระบุแหล่งเตาผลิตได้

เศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตา
สมัยราชวงศ์ชุงภาคใต้ ประเทศ
จีน ราวพุทธศตวรรษที่ 17-18

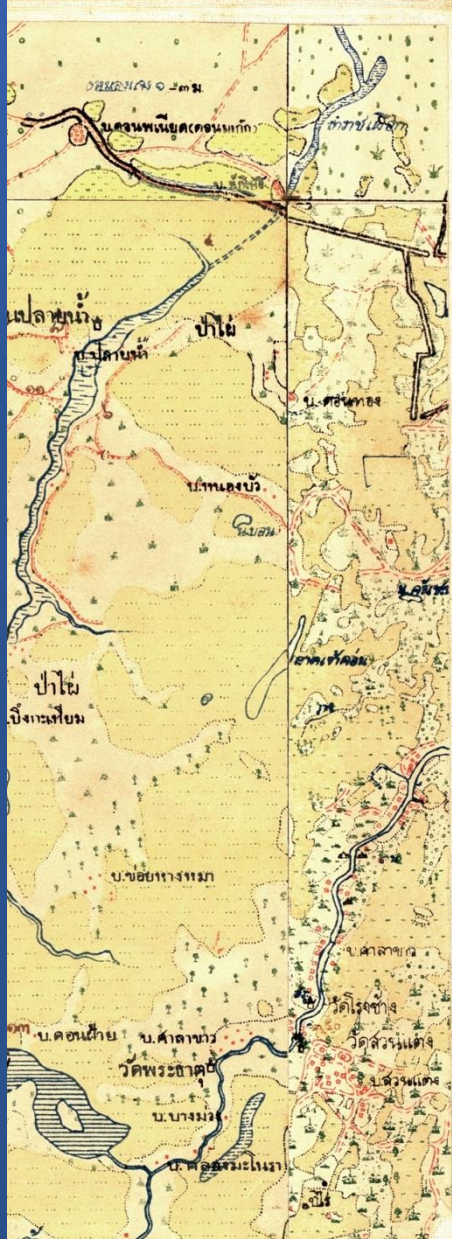
สรุปผลการขุดค้น

- ไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าสระทั้ง ๔ ขุดขึ้นสมัยใด
- หลักฐานร่วมสมัยในชั้นการขุดสระ แทบไม่พบ ที่พบเป็นเศษภาชนะดินเผาแบบพื้นเมือง ๑ ชั้น ที่มีช่วงใช้งานยาวนาน ตั้งแต่สมัยทวารวดีถึงอยุธยา
- หลักฐานเศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย จ.สิงห์บุรี ในชั้นดินขุดลอกสระ บ่งชี้ว่ามีการใช้งานสระในสมัยอยุธยา
- หลักฐานการสำรวจบนผิวดิน ที่พบเศษภาชนะดินเผา/เครื่องถ้วยจีนที่มีอายุ ตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ ขึ้นมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ แสดงให้เห็นว่าบริเวณนี้มีความสำคัญมาตั้งแต่สมัยลพบุรี

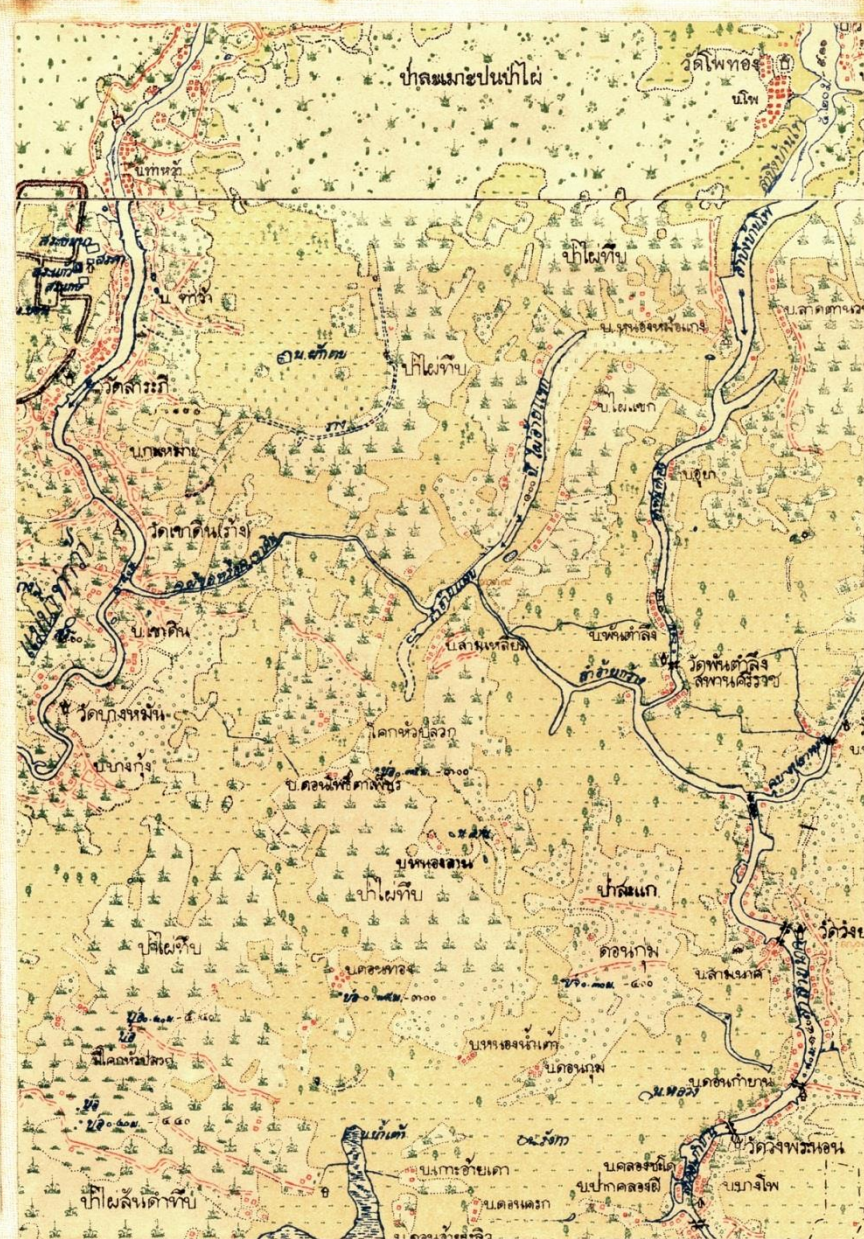

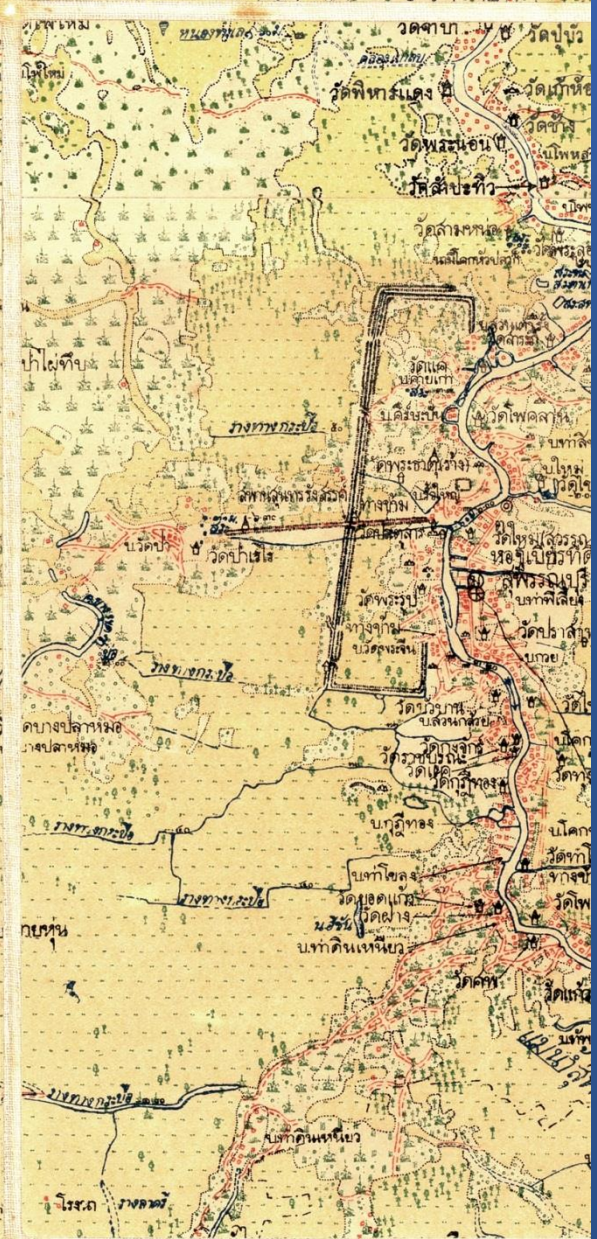
ตำบลหนองนาคำ

ตำบลหนองนาคำ

ตำบลหนองนาคำ

ตำบลหนองนาคำ

ตำบลหนองนาคำ

ตำบลหนองนาคำ

- ตามตำราโบราณของพราหมณ์ น้ำสรงพระมูรธาภิเษกจะต้องเป็นน้ำที่มาจาก “ปัญจมหานที” คือแม่น้ำสำคัญ ๕ สายในชมพูทวีป ได้แก่ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำมทิ แม่น้ำอจิรวดี และแม่น้ำสรภู ซึ่งแม่น้ำทั้ง ๕ ไหลลงมาจากเขาไกรลาส สถานที่ซึ่งศาสนาพราหมณ์และฮินดูถือว่าเป็นที่สถิตของพระอิศวร
- ในสมัยกรุงสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา ไม่พบหลักฐานการนำน้ำปัญจมหานทีในชมพูทวีปมาใช้ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก อันอาจเป็นเรื่องพื้นวิสัย เพราะตามธรรมเนียมประเพณีแต่เดิม เมื่อกษัตริย์พระองค์ใดได้ขึ้นครองราชย์ จะต้องทำพิธีบรมราชาภิเษกภายใน ๗ วันหรืออย่างช้าภายในเดือนเศษ และกระทำก่อนที่จะถวายพระเพลิงพระบรมศพกษัตริย์องค์ก่อน การจะนำน้ำมาจากชมพูทวีปจึงเป็นไปได้
- การนำน้ำจากแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์มาใช้ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ในหลักศิลาจารึกวัดศรีชุมได้กล่าวถึงพ่อขุนผาเมืองอภิเษกพ่อขุนบางกลางหาวให้เป็นผู้ปกครองสุโขทัย มีข้อความว่า
“น้ำพุที่ออกมาจากเขาลึงคบรรพตข้างบนวัดภูไต้นครจำปาศักดิ์นั้นใช้เป็นน้ำอภิเษก”

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาปรากฏหลักฐานน้ำที่ใช้ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก มาจากน้ำ